

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата наук з державного управління Матюшенко О.І.
на дисертацію Денисюк Олени Вікторівни на тему:
«Кримінально-правова характеристика насильницького зникнення»,
подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право**

Ступінь актуальності теми дисертації. Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Наша держава, приєднавшись у 2015 році до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 року, взяла таким чином на себе зобов'язання передбачити у власному законодавстві кримінальну відповідальність за вказане посягання. На реалізацію цього у 2018 році Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 146-1 «Насильницьке зникнення».

Насильницьке зникнення належить до числа найбільш небезпечних посягань на свободу та особисту недоторканість, честь і гідність людини. Воно порушує також право не зазнавати безпідставного арешту і право не зазнавати тортур чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність. Тому встановлення кримінальної відповідальності за це діяння є цілковито обґрунтованим. Проте досвід діяльності правоохоронних органів України засвідчив наявність низки проблем у практичній реалізації відповідної норми, не в останню чергу через недосконалість її конструкції з огляду на це, а також беручи до уваги істотне зростання кількості випадків насильницьких зникнень після окупації та анексії Автономної Республіки Крим, міста Севастополя (а надто після початку збройної агресії проти України), потреба наукового дослідження кримінально-правової характеристики насильницького зникнення та розробки пропозицій з удосконалення чинного вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність в цій частині є безперечно актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертантка обґрунтувала належним чином обрану нею тему дослідження і правильно визначила його об'єкт та предмет. Запропонована структура дисертації дозволила ґрунтовно проаналізувати всі аспекти кримінально-правової характеристики насильницького зникнення і на цій підставі розробити пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Метою роботи визначено отримання науково обґрунтованих результатів у вигляді висновків та рекомендацій щодо особливостей кримінального правопорушення, передбаченого ст. 146-1 КК України, забезпечення всебічного та повного дослідження його особливостей (з урахуванням історичного та міжнародного аспектів) для з'ясування змісту елементів та ознак складу, доцільності імплементації вказаної норми до вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність, а також формулювання на пропозицій щодо удосконалення ефективності застосування зазначеної норми.

Для досягнення поставленої мети визначено десять завдань, що узгоджуються із планом дослідження та були повністю реалізовані в процесі написання дисертації, що відображається у зроблених висновках та пропозиціях.

Дисертантка при проведенні дослідження застосовувала загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Достовірність та обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлюється ретельним дослідженням норми КК України про кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення, використанням значної кількості вітчизняних та іноземних наукових джерел, розлогої емпіричної бази, у тому числі статистичних матеріалів Офісу Генерального прокурора, відомостей громадських організацій, результатів анкетування 120 суддів, помічників суддів та працівників апарату Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду.

Достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих авторкою, забезпечена використанням достатньої джерельної бази та статистичних даних, правильному поєднанню методів наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях. Рецензована дисертація є одним із перших у науці кримінального права комплексних досліджень кримінально-правової характеристики насильницького зникнення.

Отримані в рамках проведеного дослідження результати мають наукову новизну. Зокрема, дисертанткою виокремлено окремі найбільш прогресивні норми Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень та кримінального законодавства іноземних держав (у частині регламентації відповідальності за насильницьке зникнення); запропоновано нове бачення родового, основного та додаткового безпосереднього об'єктів вказаного кримінального правопорушення, з огляду на що ініційовано перенесення статті про відповідальність за насильницьке зникнення до розділу XX Особливої частини КК України, під номером 442-1 (с. 81); обґрунтовано потребу спростити формулювання частин першої та другої статті, що розглядається (сс. 94, 103), та її доповнення частиною третьою, із визначенням кваліфікуючих ознак насильницького зникнення – вчинення його повторно, за попередньою змовою або якщо воно спричинило тяжкі наслідки (сс. 160, 167, 173).

Цілком прийнятною вбачається пропозиція авторки визначити насильницьке зникнення як кримінальне правопорушення, на яке не поширюється строк давності, із внесенням необхідних змін до ч. 5 ст. 49 та ч. 6 ст. 80 КК України (с. 104), а також її аргументація стосовно доцільності визначення підслідності насильницького зникнення за слідчими Служби безпеки України шляхом внесення змін до ч. 2 ст. 216 КПК України (с. 121).

Важливе практичне значення має і визначення дисертанткою порядку відмежування діяння, що розглядається, від суміжних кримінальних правопорушень (сс. 133-140), а також кваліфікації насильницького зникнення залежно від форми співучасті, стадії вчинення посягання та виду множинності (сс. 146-172).

Слід окремо наголосити на тому, що висновки та рекомендації проведеного дослідження, викладені у вигляді пропозицій щодо удосконалення КК України та КПК України (Додатки Г-Д, сс. 213-216), є науково обґрунтованими та заслуговують на врахування у законотворчій діяльності.

Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані Денисюк О.В. в процесі роботи над дисертацією, висвітлені в трьох наукових статтях у фахових наукових виданнях України, двох наукових статтях в іноземних виданнях та чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Оформлення дисертації здійснене згідно вимог, визначених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Основні положення дисертації, що виносяться на захист, повною мірою відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено грамотною літературною державною мовою у науковому стилі.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. Проведений у дисертації аналіз наукових позицій інших вчених-криміналістів містить необхідні посилання на відповідні джерела. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації не виявлено.

Поряд із позитивною оцінкою дисертації Денисюк О.В. слід вказати і на деякі її положення, що потребують додаткової аргументації або носять дещо суперечливий характер.

1. Дисертантка пропонує розглядати насильницькі зникнення як злочини проти людяності (с. 43) та водночас вказує, що випадки насильницького зникнення суттєво почастишали після початку збройної агресії проти України (підрозділ 1.2). Ураховуючи це, було б доречно визначити щодо насильницького зникнення, чи завжди це злочин проти людяності (і якщо ні, то коли воно є таким) або його слід розглядати (і кваліфікувати) як порушення законів та звичаїв війни?
2. Дисертантка пропонує доповнити статтю про кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення такою кваліфікуючою ознакою як вчинення цього посягання за попередньою змовою групою осіб (с. 160). Чому б тоді не запровадити одночасно і особливо кваліфікуючий склад цього кримінального правопорушення – вчинення його організованою групою?

Викладені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер та жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, що рецензується.

Висновки:

1. Дисертація Денисюк Олени Вікторівни на тему: «Кримінально-правова характеристика насильницького зникнення» є завершеною науковою працею, в

якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Денисюк Олени Вікторівни виконана та оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (з наступними змінами та доповненнями), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Здобувачка Денисюк Олена Вікторівна заслуговує на присудження їй освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат наук з державного управління**

Олена МАТЮШЕНКО